

1.1 Visie

Het theoretisch kader van Begeleid Leren wordt gevormd door de psychiatrische rehabilitatie. Psychiatrische rehabilitatie in de vorm van Begeleid Leren is gebaseerd op de aanname dat ook jongere mensen met ernstige psychische beperkingen wensen en doelen hebben met betrekking tot hun rolfunctioneren op het gebied van leren. Begeleid Leren gaat er vervolgens van uit dat jongeren deze wensen en doelen kunnen verwezenlijken door gebruik te maken van hun sterke kanten, door gerichte vaardigheidsontwikkeling en door gerichte aanpassingen in de omgeving (Anthony et al., 2002). Deze aanpassingen, bestaande uit hulpmiddelen en ondersteuning, worden hulpbronnen genoemd. De **visie** wordt verder gekenmerkt door een basisattitude van vertrouwen in de groeimogelijkheden van iedere jongere en beschouwt 'hoop' als een onmisbaar element in Begeleid Leren-processen.

1.2 Missie

Jongeren met psychische beperkingen ondersteunen bij het kiezen, verkrijgen en behouden van een reguliere opleiding van hun keuze, zodat ze met succes en tevredenheid in de studentrol kunnen functioneren met zo min mogelijk professionele hulp.

Dit betekent dat het onderwijs plaatsvindt in de reguliere, maatschappelijke context van een school, beroepsopleiding of universiteit waar kwalificaties kunnen worden behaald met een regulier effect.

Bij Begeleid Leren gaat het om de Nederlandse versie van Supported Education in de Engelstalige wereld. Begeleid Leren is afgeleid van de uitgangspunten en praktijk van de Individuele Rehabilitatie Benadering (IRB), zoals die door het Center for Psychiatric Rehabilitation in Boston is uitgewerkt voor Supported Education (Anthony et al., 2002). Begeleid leren richt zich op:

'Jongeren met psychische beperkingen helpen bij het via een reguliere opleiding bereiken van hun leerdoelen, door hen de begeleiding te geven die zij wensen en nodig hebben, zodat zij met succes en tevredenheid kunnen functioneren in de onderwijsomgeving van eigen keuze met zo min mogelijk professionele hulp.'

Het Kiezen-Verkrijgen-Behouden-model van Begeleid Leren omvat drie fasen. In de fase van het 'kiezen' wordt de jongere geholpen bij het maken van een weloverwogen keuze over waar, wanneer, waarom en hoe hij of zij (terug) naar school wil gaan. Activiteiten in de fase van het 'verkrijgen' richten zich op de vaardigheden en ondersteuning die de jongere helpt bij verkrijgen van toegang tot de opleiding van eigen keuze. In de fase van het 'behouden' gaat het om het helpen van de jongere bij het met succes en tevredenheid volhouden en afronden van de opleiding. Op basis van de ervaringen met het eerste Begeleid Leren-project in Rotterdam is het model uitgebreid met twee nieuwe fasen (Korevaar, 2005). De fase van het 'verkennen' helpt de jongere te bepalen of hij/zij eraan toe is om een opleiding te gaan kiezen. In de fase van het 'verlaten' wordt met de jongere het stoppen van het Begeleid Leren-traject als een bewuste keuze besproken evenals de opties om terug te komen in het traject. Voor het gemak van de lezer hanteren we in dit handboek de term Kiezen-Verkrijgen-Behouden model voor de vijf fasen.

1.3 Uitgangspunten

Binnen Begeleid Leren staat de rol van student of leerling voorop. Studenten met psychische

beperkingen worden niet beschouwd als psychiatrisch patiënt of cliënt, maar gezien als student aan een mbo-, hbo-, of universitaire opleiding. Niet de psychiatrische stoornis, maar de beperkingen die gepaard gaan met de stoornis vormen het uitgangspunt van de begeleiding. Met psychische beperkingen bedoelen we de beperkingen die de student ervaart in het dagelijks functioneren, vooral binnen de gevolgde opleiding.

In de definitie van Begeleid Leren is bepaald waar het leren plaatsvindt: binnen reguliere opleidingen. Dit onderscheidt Begeleid Leren van andere ondersteuningsvormen van het leren van personen met psychische beperkingen. GGz-voorzieningen waar leraren onderwijs geven, vallen dus niet onder Begeleid Leren. Er is weliswaar sprake van onderwijs, maar omdat het binnen een GGz-voorziening plaatsvindt, valt het niet binnen de definitie van Begeleid Leren.

Binnen Begeleid Leren kunnen jongeren met psychische beperkingen die een reguliere opleiding volgen kiezen voor interne of externe ondersteuning bij het behouden van hun opleiding. De jongeren staan in beide gevallen ingeschreven bij een regulier onderdeel van een onderwijsinstelling, en maken deel uit van een reguliere studentengroep. De ondersteuning kan intern worden geboden door medewerkers van de onderwijsinstelling die geschoold zijn in Begeleid Leren. Van externe ondersteuning is sprake wanneer studenten bij het volgen van een reguliere opleiding ondersteund worden door GGz-medewerkers die niet aan de onderwijsorganisatie verbonden zijn.

De ondersteuning wordt individueel aangeboden, maar sommige onderdelen van een Begeleid Leren-traject kunnen ook groepsgericht plaatsvinden. Voor jongeren die nog niet weten welke opleiding zij willen gaan volgen is een toeleidingscursus ontwikkeld, de zogenaamde Impulscursus. De jongeren volgen deze cursus binnen een locatie van een reguliere onderwijsinstelling, samen met andere studenten met psychische beperkingen. Het leerplan staat vast en alle jongeren volgen in één groep de activiteiten voor het kiezen en verkrijgen van een opleiding. Deze jongeren maken geen deel uit van een reguliere opleidingsgroep van de onderwijsinstelling, maar gebruiken wel de aanwezige opleidingsfaciliteiten. Gaan ze na de toeleidingscursus verder met een reguliere opleiding, dan kunnen zij, afhankelijk van de beschikbaarheid en de persoonlijke voorkeur, gebruikmaken van interne ondersteuning binnen de betreffende opleiding of van externe ondersteuning, geboden door een GGz-instelling.

De definitie van Begeleid Leren noemt nog een aantal essentiële elementen. De mate van Succes wordt bepaald door hoe de opleidingsinstelling vindt dat het gaat en de mate van tevredenheid wordt bepaald door hoe de student vindt dat het gaat. Een leeromgeving van eigen keuze benadrukt het zelf kiezen, het niet geplaatst worden in een opleiding die anderen het beste vinden. Zo min mogelijk professionele hulp impliceert niet meer afhankelijkheid dan nodig.

Begeleid Leren voldoet aan de behoefte binnen de Geestelijke Gezondheidszorg om jongeren met psychiatrische problematiek te helpen met het (weer) gaan volgen van een opleiding. Binnen het onderwijs voorziet Begeleid Leren in de behoefte om voortijdig schoolverlaten van jongeren met psychiatrische problematiek te voorkomen. Binnen het werkveld van de reïntegratie zijn onderwijs en het daardoor verkregen diploma belangrijk om jongeren met een psychische beperking aan een baan te kunnen helpen.

In het onderwijs komt Begeleid Leren tegemoet aan de vele vragen waar leraren, docenten en studiekeuzebegeleiders mee kampen bij de omgang met leerlingen met psychische problematiek. Begeleid Leren initiatieven dienen in de visie van de Gezondheidsraad blijvend te worden gestimuleerd (Gezondheidsraad, 2014, p.12).

Aan de missie van Begeleid Leren ligt een aantal waarden ten grondslag die de basis hebben in de psychiatrische rehabilitatie (Anthony et al., 2002). Deze waarden worden ook gehanteerd bij Begeleid Leren (Sullivan, 1999 en 2013; Unger, 1998 en 2013; Walsh et al, 1991).

Waarden van Begeleid Leren

Persoonlijke benadering

De jongere is een persoon met sterke kanten; niet in de eerste plaats een zieke. De rol van student geeft de jongere een andere identiteit

Functioneren

Gericht op het dagelijks functioneren: het achterhalen en leren van onmisbare vaardigheden met een focus op concrete uitkomsten, zoals aanwezigheid in de klas, opdrachten afmaken, toetsen maken, om ondersteuning vragen en papers schrijven

Steun

Steun zo lang als nodig en gewenst. Hulpbronnen en aanpassingen, zoals extra ondersteuning, wekelijkse afspraken, extra toetstijd. Het moet gaan om door de jongere persoonlijk als steun ervaren hulp. Dit is minder vanzelfsprekend dan het lijkt. Veel goed bedoelde ondersteuning wordt door jongeren helemaal niet als steun ervaren, en dit is een reden tot verandering ervan. Steun moet zo lang worden gegeven als ze gewenst en nodig is. Een veelgehoorde klacht is dat de steun afneemt wanneer de crisis voorbij is, terwijl dan juist het eigenlijke Begeleid Leren-werk begint.

Omgevingsspecificiteit

Achterhalen van vaardigheden en hulpbronnen is gerelateerd aan de opleiding waarin de jongere functioneert, evenals het leren van de onmisbare vaardigheden en het realiseren van de onmisbare hulpbronnen. Beide zijn gericht op korte termijn succes en lange termijn diplomering

Een zelfde persoon heeft in de ene omgeving andere vaardigheden en hulpbronnen nodig om te kunnen functioneren dan in de andere. De omgevingsspecificiteit is vooral van belang om precies vast te stellen welke vaardigheden en hulpbronnen in een gegeven geval ontwikkeld moeten worden. Het trainen van vaardigheden vanuit een idee dat sommige vaardigheden altijd nodig zijn, is in veel gevallen verspilde energie. Vaardigheden en hulpbronnen krijgen pas belang in het licht van een specifieke rol. Zo zijn voor het functioneren op een stageplaats veelal andere vaardigheden en hulpbronnen nodig dan op school

Betrokkenheid en keuze van de jongere

Gericht op betrokkenheid van de jongere bij alle aspecten van hun Begeleid Leren-proces om hun eigen doel(en) te bereiken, plus zelfbepaling: de jongere maakt de keuzes.

Eigenlijk is dit een vreemde uitspraak. Hoe kan iemand niet betrokken zijn bij het uitwerken van zijn eigen wensen en doelen?

Het punt wordt benadrukt, omdat er ook allerlei vormen van hulpverlening bestaan waarbij de jongere niet of maar zijdelings wordt betrokken in de zorg die aan hem wordt geleverd. Bij bepaalde vormen van behandeling is het mogelijk dat een ander, bijvoorbeeld de dokter, niet alleen weet wat het beste is om te doen, maar ook de macht heeft om te bepalen dat dit gebeurt. Dit is bij Begeleid Leren onmogelijk. Begeleid Leren is ontworpen om te werken aan zelfgekozen opleidingsdoelen. Doelen die gesteld worden door anderen, ook als dit gebeurt met de beste bedoelingen, zijn geen Begeleid Leren doelen. Dit betekent dat er bij Begeleid Leren geen plaats is voor 'bestwil' denken. Het gaat immers niet om wat de hulpverlener denkt dat het beste is, maar om het opleidingsdoel dat door de jongere op grond van alle beschikbare informatie gesteld is. Ook vanuit het oogpunt van motivatie is het belangrijk dat de jongere te allen tijde eigenaar is van zijn zelfgekozen opleidingsdoel en van de te volgen route om dit doel te bereiken.

Resultaatgericht

Gericht op positieve resultaten volgens de jongere zelf (tevredenheid over ondersteuning, docenten, studiemateriaal) en volgens de omgeving (succes: voldoende halen, voldoende stagebeoordeling, voldoen aan aanwezigheidsplicht). Hoewel het perspectief van de jongere

voorrang heeft, wil een goed Begeleid Leren-proces ook dat de opleiding van de jongere het een succes vindt. Ontbreken hiervan komt op den duur als een boemerang op de jongere terug.

Autonomie

Begeleid Leren streeft naar autonomie. In de praktijk betekent dit vooral dat het Begeleid Leren-proces erop gericht is dat de jongere tot een zo zelfstandig mogelijk niveau van functioneren wordt gebracht. Vooral onnodige afhankelijkheid van professionele hulpverlening wordt vermeden.

Ontwikkelingsmogelijkheid

Gericht op de ontwikkelingsmogelijkheden van de jongere; verbetering van functioneren en toestand is altijd mogelijk. Als de jongere zijn studie wil vervolgen, ondanks dat dit nu niet lukt, label het stoppen dan als een 'time out' in plaats van als een 'drop out'. Zo wordt het mogelijk gemaakt dat de jongere kan terugkeren zonder al teveel 'gedoe'

1.4 Doelgroep

De doelgroep van Begeleid Leren bestaat uit jongeren met psychische beperkingen, die door hun beperkingen belemmerd worden bij het (gaan) vervullen van de studentenrol. De benadering is ook toepasbaar bij jongeren met cognitieve, licht verstandelijke en fysieke beperkingen en op jongeren met beperkingen in de leeftijd 12-16 jaar, al kunnen in beide gevallen dan (lichte) aanpassingen nodig zijn.